

-
5. <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/pryrodnyy-zapovidnyk-medobory-ternopilska-oblast/>
 6. <https://irp.te.ua/dnistrovs-ky-j-kan-jon-natsional-ny-j-pry-rodny-j-park/>
 7. <https://kremgory.in.ua/pro-park/>

Надія СТЕЦЬКО к. геогр. н., доцент,
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Природоохоронні території відіграють особливу роль у туристичному бізнесі. Власне відвідувачі та споживачі туристичних послуг у національних природних парках є основою екологічного туризму. Дослідження поняття “екологічний туризм” та з’ясувати рівень його розвитку в Україні, а також виділення перспективних регіонів щодо залучення до цього виду діяльності. Публікації з цього актуального напрямку розвитку туризму стають більш численнішими. Однак у статті порушується низка нових розумінь і тлумачень та напрямків розвитку екологічного туризму в Україні.

Метою дослідження є розглянути особливості функціонування туристичної діяльності у природоохоронних територіях, а саме у національних природних парках.

Завдання дослідження. При розгляді цієї проблеми виконувались такі завдання: а) з’ясовано значення екологічного туризму у національних природних парках; б) проведено статистичний аналіз відвідуваності національних природних парків України та Тернопільської області; в) розроблено певні рекомендації щодо подальшого вирішення цієї проблеми.

Встановлення екологічного туризму тісно пов’язано з історією виділення природних територій, які є фундаментом власне його існування. У літературі досить детально викладено шлях встановлення цього наукового напрямку від класичного визначення мексиканського економіста-еколога Цеббалоса – Ласкур’є у 1980 р. і до сьогодення. Нині екологічний туризм (екотуризм) відіграє важливу роль у світовому туристичному бізнесі.

Однак у міру зміни динаміки цього явища, досить часто виникають нові проблеми їх висвітлення на регіональному та макрорівні. Дуже гострим виступає питання трактування основних питань цього напрямку туризму. Особливо важливим це є для території України, яка зазнала як серйозних екологічних катастроф, так і у відчутній мірі руйнації значних природних та культурно-історичних туристичних ресурсів, а після військової агресії Росії виникають нові виклики.

Поки, що у інформаційному просторі є оперативні дані Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України щодо уражених війною площ заповідних територій країни становить 27 % природоохоронних територій. Потерпають від війни 1,2 млн га заповідних площ. Понад 900 заповідних територій у небезпеці. Під загрозою знищення 200 територій Смарагдової мережі, площею 2,9 млн га; 14 Рамсарських об'єктів площею 397,7 тис. га; 20 виявлених пожеж на площі 0,5 тис. га. Понад 15 тис. тимчасово-переміщених осіб, знайшли прихисток на природоохоронних територіях. Більше 5 тис. працівників, які працюють у національних природоохоронних закладах є у небезпеці.

У мірі налагодження знань про природоохоронні території періодично проходило його переосмислення. Зміна пріоритетів відбивала реальний шлях розвитку уявлень про поняття. Однак немає єдиного його визначення. Можливо це ї є добре.

Таким чином, встановлено, що природоохоронні території виконують різні функції. Серед важливих досліджень є визначення їх рекреаційного навантаження у природно - заповідних територіях. Інколи є противники цього твердження, що є цілком виправданим. Позаяк невідомою є межа їхнього навантаження.

До установ природно-заповідного фонду України, які організовують і здійснюють рекреаційну діяльність, належать національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, зоопарки, дендропарки. Відповідно до статті 20 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», на національні природні парки покладається завдання: - створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням

режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів.

У національних природних парках відповідно до функціонального зонування їхньої території з рекреаційною метою виділяються зони стаціонарної та регульованої рекреації. У межах зони регульованої рекреації проводиться короточасний відпочинок та оздоровлення людей, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць. У цій зоні відповідно облаштовуються екологічні стежки та організовуються туристські маршрути. У зоні стаціонарної рекреації проводиться довготривалий відпочинок, організований туризм, санаторно-курортне лікування. У цій зоні розміщуються пансіонати, турбази, готелі, мотелі, кемпінги та інші об'єкти обслуговування рекреантів парку.

Згідно зі статтею 22 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», рекреаційну діяльність на території національних природних парків ведуть спеціальні підрозділи адміністрації парків, а також підприємства, установи та організації на підставі угод з адміністрацією парку.

Екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності, спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію усіх видів туристичної діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання.

Дуже важко провести детальний аналіз статистичних даних про відвідуваність національних природних парків України. Ця проблема має декілька перешкод:

- наразі статистика відвідувань національних природних парків України є недостатньо систематизованою, у ній відсутні загальноприйняті класифікації та інфікований підхід до тлумачення термінів та обліку відвідувачів;

- вторгнення Росії в Україну у 2005, 2014 та 2018 роках значно ускладнено просторову прив'язку природоохоронних та надходження статистичних даних.

Тому при аналізі можемо проаналізувати ці процеси станом на 2014 та 2020 роки, які знайшли своє відображення у конкретних показниках.

Станом на 2005 р. найбільшою за площею природоохоронною територією був НПП «Подільські Товтри» –

261316 га. За даними Державного комітету статистики (форма №1 - заповідник), станом на 01.01.2005 р. об'єкти природно-заповідного фонду України державного значення у 2005 р. відвідало понад 926,9 тис. осіб, що на 16,5% більше, ніж у 2004 р., та на 33,9% більше, ніж у 2001 р. Найбільший потік туристів у 2005 р. був у Волинській області - 340 тис. осіб відвідали «Шацький НПП», у Івано-Франківській області - 169 тис. осіб (98 тис. туристів відвідали Карпатський НПП, 71 тис. туристів – НПП «Гуцульщина»), у Донецькій області - 105 тис. осіб (102 тис. туристів відвідали НПП «Святі Гори»), у Львівській області - 97,2 тис. осіб (54,2 тис. туристів відвідали НПП «Сколівські Бескиди», 40 тис. туристів - природний заповідник «Розточчя»), у Закарпатській області - 71,1 тис. осіб (38,6 тис. туристів відвідали НПП «Синевир».

Найактивніше рекреаційно-туристична діяльність здійснювалася НПП «Святі гори», які відвідало у 2013 р. 1230,1 тис. осіб (47,1% відвідувачів усіх НПП). Ємність стаціонарних рекреаційних об'єктів НПП «Святі гори» - 28940 місць (68,10% загальної місткості).

Другим за потужністю рекреаційним комплексом володіє «Карпатський» НПП - 5700 місць у стаціонарних рекреаційних об'єктах. Третім Шацький НПП - 5423 місця. «Голосіївський» НПП у 2013 р. відвідало 550 тис. осіб. В АР Крим найбільш відвідуваним був НПП «Чарівна гавань» 204 тис. осіб.

Майже половина усіх туристичних маршрутів (161) природним заповідникам і природним національним паркам у гірському масиві Карпат (Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська і Чернівецька області).

Лідером серед регіонів є Івано-Франківська область - 78 туристичних маршрутів, у тому числі: Карпатський НПП - 58 маршрутів, НПП «Верховинський» - 7, НПП «Гуцульщина» - 6.

У Закарпатській області створено 59 туристичних маршрутів: в «Уланському» НПП - 29, у Карпатському біосферному заповіднику - 18, НПП «Синевир» - 13, НПП «Зачарований край» - 5.

Станом на 2020 р. у порівнянні з 2015 р. кількість відвідувачів та споживачів туристичних послуг у національних природних парках України збільшилася майже у 3,5 рази. Однак

кількість національних природних парків України зменшилася відповідно з 42 до 39, що пов'язано з окупацією Криму та Донбасу. Втратив лідерство НПП «Святі гори», що теж залежало від близькості до бойових дій та втратою споживачів. Першість перейшла до Карпатського НПП 65 404 зареєстрованих відвідувачів. Дані про діяльність у Шацькому НПП; з 2015 відсутні. Тому на другому місці Білобережжя Святослава – 32 816, а на третьому Подільські Товтри НПП – 17 513. По багатьох НПП немає даних. Тобто є певне упущення у веденні статистичного обліку. Це пов'язано певним чином із реорганізацією як статистичних органів в Україні, так управлінням туристичного бізнесу.

У межах Тернопільської області у національних природних парках ситуацію відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Національні природні парки Тернопільської області [1]

Назва	2015		2020	
	Кількість зареєстрованих відвідувачів	Кількість осіб, обслугованих екскурсіями	Кількість зареєстрованих відвідувачів	Кількість осіб, обслугованих екскурсіями
Дністровський каньйон	3650	275	2100	56
Кременецькі гори	2560	334	1100	300

Результати і висновки наукового дослідження.

Встановлено, що основним негативним чинником, що впливає на функціонування національних природних парків України та проблем їх відвідуваності є війна Росії проти України. Нанесені екологічні збитки є дуже загрозливими щодо існування екологічних систем. Рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України може здійснюватися за такими видами: відпочинок, екскурсійна діяльність, туристична діяльність, оздоровлення, любительське і спортивне рибальство.

Література:

1. Туристичний барометр України 2020. Національна туристична організація України. Київ: ГС «НТОУ», 2021. 205 С.